

Měřínský, Zdeněk

[Moucha, Václav; Nechvátal, Bořivoj; Varadzin, Ladislav et al. Vyšehrad: knížecí a královská akropole: svědectví archeologie]

Archaeologia historica. 2016, vol. 41, iss. 2, pp. 571-576

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135623>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZPRÁVY

† Václav Moucha, Bořivoj Nechvátal, Ladislav Varadzin et al. (Věra Čulíková, René Kyselý, Petra Stránská, Jan Zavřel), Vyšehrad. Knížecí a královská akropole. Svědectví archeologie. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., Praha 2015, anglická a německá resumé, kresby a fotografie vybraných nálezů, množství fotografické a kresebné dokumentace, grafy, veduty, mapy, připojen je obsáhlý seznam použité literatury (s. 721–736), plánová a fotografická dokumentace v příloze I (L. Varadzin, s. 737–955, obr. 1.1–1.291), jako samostatné přílohy plány 1–3.

Velmi obsáhlá práce podává po úvodní předmluvě B. Nechvátala a L. Varadzina (s. 15–17), ediční poznámce (s. 18) a seznamu zkratk (s. 19) ve 22 kapitolách rozdělených do čtyř částí (I. Archeologický výzkum na Vyšehradě 1924–2004, kap. 1–4; II. Prehistorické období – archeologické nálezy a jejich rozbor, kap. 5–7; III. Historické období – archeologické nálezy a jejich rozbor, kap. 8–18; IV. Vyhodnocení poznatků, kap. 19–22) souhrn zhodnocení výsledků archeologických výzkumů pražského Vyšehradu ve všech jeho aspektech, tzn. z pohledu dějin a metod archeologického výzkumu od počátků, zejména pak od roku 1924, až do roku 2004 (kap. 1 od † V. Mouchy a B. Nechvátala; s. 23–48). Nemůžeme zde podrobně popisovat obsah všech podkapitol (1.1–1.2) a jejich dalších částí, a tak uvádíme jen stručný přehled. Jsou zde zmíněny počátky zájmu o Vyšehrad, daného jeho výjimečným postavením v českých dějinách, nejpozději již během 18. a zejména ve druhé polovině 19. století. Zásadní změna ve výzkumu Vyšehradu potom nastala v roce 1923 a v letech 1924 až 1935/1936. Je sledována tehdejší strategie a metoda výzkumu, popis jednotlivých výzkumných sezón, informace o jejich vedení, dokumentaci, finančním zabezpečení, návštěvách, přítomnosti různých badatelů, exkurzích semináře univ. prof. A. Stockého (mimo dalších se jich i výzkumu zúčastňovali I. Borkovský, J. Filip, J. Böhm, J. Müller, M. Grbić, L. Jansová). Celý výklad je i velmi poučný z hlediska počátků velkých systematických archeologických výzkumů na území bývalého Československa v době, kdy s velkými archeologickými objevy a jejich metodickým vedením nebylo větších zkušeností. Prvé rozsáhlé akce započaly pět let po založení Státního archeologického ústavu v Praze v roce 1919 a po výzkumu největšího germánského pohřebiště z doby římské v Čechách z 1. až 3. století u Třebusic (8 km SV od Kladna) představoval druhý velký projekt právě výzkum Vyšehradu. Teprve o rok později započal výzkum Pražského hradu a pak v roce 1929 keltského oppida Stradonice.

V případě Vyšehradu jsou poučné také informace o jednotlivých výzkumných sezónách, organizaci vedení objevů, finančním zabezpečení, které se zejména v posledních letech nacházelo v útlumu (např. náklady v letech 1924–1935/1936 dosáhly kromě některých doplňkových zdrojů 726315 Kč – viz kap. 1.1, s. 23–41), a v neposlední řadě i ukázky z deníkových zápisů a dokumentace. U fotografií účastníků semináře univ. prof. A. Stockého na výzkumu v roce 1924 (obr. 1.10 a 1.11 na s. 39) mohla být doplněna jména, jsou však u fotografie publikované v předchozí monografii B. Nechvátala et al. (V. Rybařík, J. Zavřel, L. Varadzin, P. Stránská, R. Kyselý) s názvem *Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě*. Archeologický výzkum (Praha 2009). V roce 2014 uplynulo devadesát let od zahájení prvního systematického výzkumu Vyšehradu.

Další etapa proběhla po přípravných akcích v roce 1966 v letech 1968 až 2004 a vedením výkopů byl pověřen na základě jmenování ředitele Archeologického ústavu ČSAV v Praze J. Filipa B. Nechvátal (kap. 1.2, s. 41–48). První práce spočívaly ve shromáždění a přehledu starých nálezů a dokumentace z předválečných výzkumů uskutečněných v letech 1924 až 1935/1936. Měly obsahovat všestranný popis dostupných informací o všech objektech, prostorovém určení nálezů i archeologických situací, stratigrafických souvislostech, dále katalog a seznam všech nálezů včetně vyhotovení plánu v měřítku 1 : 1 000. Následně bylo přikročeno ke zpracování zachovaných nálezů. V roce 1968 byla také zahájena první sezóna terénního výzkumu a ten pokračuje s přestávkami dodnes. V počáteční fázi to byl především výzkum na ploše Karlových sadů, později v prostoru vyšehradského hřbitova, dnešní románské baziliky sv. Petra a Pavla,

kteřá se na konci 14. a počátkem 15. století stala největším sakrálním objektem předhusitské Prahy a jejíž komplex po výzkumu v letech 1981 až 1985/1986 dosáhl délky 110 m. Výzkum baziliky sv. Vavřince již třetí v pořadí odkryl pod jejími základy v letech 1968–1970 předrománskou stavbu, jejíž půdorys byl doplněn v roce 2011 v rámci revitalizace archeologického areálu. Výzkumy probíhaly i u tzv. románského mostu a kromě akropole i v kanovníckých zahradách východně od baziliky sv. Vavřince, u kostela Stětí sv. Jana Křtitele na východním okraji Vyšehradu nedaleko od rotundy sv. Martina i v dalších částech lokality.

Zmínit můžeme revizní výzkum v prostorech sondáže z meziválečného období (1924–1935/1936) na knížecí a královské akropoli, kdy v první etapě (1987–1988) bylo položeno pět sond v jižní a jihozápadní části akropole, vždy s ohledem na odhalení podobných situací. Starý odkryv vytěžil převážnou část podloží a pronikal až k rostlému terénu. Během revizního výzkumu lze považovat za podstatné, že zde nebyly zjištěny žádné sídlištní objekty starší než z průběhu 10. století či části staveb, které by tato etapa výzkumu nezachytila. Druhá fáze revizního výzkumu na knížecí a královské akropoli v letech 1989–1991 se soustředila na prostor románského mostu a hradní příkop. Nepodařilo se však zachytit žádné stavby v okolí objektu, což by vysvětlovalo jeho osově posunutí vůči kapitulnímu kostelu. Důležité jsou zde stopy stavby s nálezy zlomků železné strusky a malých licích železných pánviček z nejstarší sídlištní vrstvy rámcově datované do 10. století. K poznání situace na knížecí akropoli přispěla takéž geofyzikální prospekce v roce 1995, která akceptovala značnou plošnou rozlohu akropole ca 20 000 m², z níž pouze nepatrná část byla archeologicky zkoumána především v letech 1924–1935/1936. Výsledkem bylo vypracování rešeršní mapy narušenosti celého areálu v měřítku 1 : 250. Na závěr kapitoly jsou jmenováni spolupracovníci výzkumu a odborní konzultanti. L. Varadzin v kap. 2 (s. 49–69) nazvané Archeologická sondáž podává přehled všech sond se základními údaji z let 1924–1935/1936 (s. 50–59) a 1968–2004 (s. 60–68). V krátké kapitole 3 (s. 71–76) podává J. Zavřel výklad o geologickém podkladu Vyšehradu a 4. kapitola (s. 77–88) L. Varadzina prezentuje Georeliéf a nadloží včetně výškopisu, rekonstrukce geologického podkladu a ukázek dokumentace v prvorepublikových denících.

Druhá část publikace Prameny studia pravěkého osídlení Vyšehradu (II, kap. 5–7, s. 91–198) se vrací opět k prehistorickému období – archeologickým nálezům a jejich rozboru. Největší podíl na zpracování měl opět † Václav Moucha. Jeho 5. kapitola (s. 91–184) nese název Prameny studia pravěkého osídlení Vyšehradu (s. 1–94). Je v ní popsán rozsah archeologického výzkumu v meziválečném období, zejména složitost terénních odkryvů a připojeny jsou také metodické poznámky, kde významný zdroj informací představují již výše zmiňované výkopové deníky a seznamy sáčků s nálezy. Průběžně jsou zde popsány jednotlivé sezóny, místa archeologických výzkumů i jejich průběh. Jedním ze základních pramenů jsou popisy sáčků, bohužel mnohdy se tyto nezachovaly nebo se pod jedním číslem skrývá několik položek. Prohlédneme-li tyto sáčky, jde odhadem o více než 25 000 střepeů včetně obsahu zahloubených jam. V tabulce je připojen seznam objektů s rokem výzkumu a příslušnou sondou, typ objektu, eventuálně jeho kulturní zařazení, často pouze pravděpodobně pravěké (s. 122–124), odkaz na deník s udáním data zápisu, jen v některých případech čísla sáčků (s. 122–124), dále plány s vnesením pravěkých a nedatovaných zahloubených objektů včetně detailů sond 1 a 5 (obr. 5.2–5.4 na s. 126–130), ukázky kresebné dokumentace meziválečného období (obr. 5.5, 5.11, 5.14–5.16 na s. 131, 136, 138–139), fotografická dokumentace (obr. 5.1, 5.6–5.10, 5.12–5.13, 5.17–5.19 na s. 125, 132–137, 140–142) a hlavně kresebná (obr. 5.20–5.43 na s. 143–166) i fotografická (obr. 5.44–5.64 na s. 167–184) vyobrazení charakteristických nálezů, především keramiky. Kromě ojedinělého mladopaleolitického úštěpu a sířemské fáze kultury nálevkovitých pohárů většinou šlo o keramiku řivnáčské kultury, ale v rámci fotografické dokumentace jsou zahrnuty také ukázky kostěné i kamenné štípané a broušené industrie, zrnotěrka apod.

Důležitá je šestá kapitola (s. 185–194), „Nordický hrob“ z Vyšehradu († V. Moucha, Petra Stránská, René Kyselý), která se týká unikátního pohřbu dítěte v kruhové jámě (dětský skelet, zvířecí kosti, střepey nádob reprezentované čtyřuchou amforou a zásobnicí, hliněný přeslen, nevýrazná štípaná industrie, kamenný pseudoartefakt a zlomek lastury mlže; zda se v jámě na-

cházel ještě další keramické zlomky, se nepodařilo zjistit). Původně byl označován dle tehdejšího datování za hrob „nordický“, později se ukázalo, že s výhradou mohlo jít o hrob náležející kultuře řivnáčské a nejnověji je nález řazen do sířemské fáze eneolitické kultury nálevkovitých pohárů. Připojeny jsou čtyři náčrty situace hrobu, tři fotografie nalezených nádob, tři fotografie nálezné situace (obr. 6.1–6.7 na s. 186–191) a vyobrazení zachovalosti kostrových pozůstatků (obr. 6.8 na s. 192). Kruhová mísovitá jáma je sídlištního charakteru s pohřbem dítěte v rituální poloze (obj. 19/29) s orientací pohřbu V–Z. Ke zpracování materiálu z eneolitických vrstev je potom jako 7. kapitola (s. 105–198) připojena Analýza zvířecích kostí z eneolitických sídlištních kontextů na Vyšehradě od R. Kyselého. Fragменты zvířecích kostí lze v některých případech těžko připsat jednotlivým kulturám. Všeobecně jde o smíšené vrstvy kultury nálevkovitých pohárů či její sířemské fáze a kultury řivnáčské.

Největší část práce (III.) představuje výklad nazvaný Historické období – archeologické nálezy a jejich rozbor (kap. 8–18, s. 201–548) z velké části připravený L. Varadzinem. Je autorem 8. kapitoly (s. 201–228), která nese název Zahloubené objekty (OBJ) ze středověku a novověku (sloupcové kůly či jámy, studny a ostatní objekty) v prostoru akropole, s jejich stručným rozbohem v závěru (s. 225–228). Katalog také přináší jejich soupis počínaje obj. 118 (OBJ bych psal s tečkou za číslem objektu), dále 119–192, 194–198, 2/03, 1–7/04. Z analýzy vyplynul důležitý poznatek, že žádný z objektů nebyl zaplněn dřívě, než došlo k produkci keramiky s kalichovitými okraji (2. třetina 10. až 2. třetina 11. století). Sledována je zde také problematika příkopů vymezujících severní a východní obvod akropole. Jejich šířka se pohybovala na povrchu od 8,5 do 10,5 m a hloubka okolo 2 m. Nové poznatky dovolují uvažovat o vzniku příkopu dokonce již před vládou Vratislava II. (1061–1092), tedy v nejstarším období existence fortifikace. Nelze však vyloučit, že kůl, jenž poskytl dendrochronologická data, mohl být do dna příkopu zaražen po delší prodlevě. Další otázkou je zánik příkopu, neboť do něj byly ve 14. století zahloubeny hroby, a příkop tak již nemohl plnit fortifikační funkci. Analýza keramiky z jeho výplně naznačuje zanášení objektu již od 12. století. Ve střední úrovni příkopu se nacházela destrukce z opukových kamenů (SM 8–9), jež může představovat zbytky strženého nadzemního opevnění probíhajícího původně podél linie příkopu. Hypoteticky je příkop situovaný severně od baziliky sv. Petra a Pavla. Zvláštní pozornost je věnována stavebním objektům, zejména stavbám se sloupovou konstrukcí a zahloubenými částmi, jako například od severu zahloubený barokní vjezd do kasematu (obj. 191) datovaný do doby před druhou čtvrtinou 18. století i další objekty, jako skryš či odpadní jáma s depotem nádob a kachlů rámcově datovaných do druhé poloviny 14. až první poloviny 15. století, pravděpodobně tři novověké studny, ohniště, novověké výrobní objekty a další zahloubené objekty neurčitelné funkce v prostoru akropole včetně detailního plánu se sondami 1, 4, 6–8, kde jsou zaneseny také stavební reliкты (obr. 8.1–8.2 na s. 202–203, 205), ideální řez příkopem zachyceným v sondě 61 zrekonstruovaný podle údajů na jednom z prvorepublikových plánů (obr. 8.11 na s. 214) a fotografická dokumentace (obr. 8.3–8.10, 8.12–8.14 na s. 209–211, 216, 221).

L. Varadzin je též autorem 9. kapitoly (s. 229–278) Stavební reliкты (SR). V katalogové části jsou evidovány a stručně popsány stavební reliкты č. 5–7, 7b, 9–84 (s. 229–261) a jejich analýzy zahrnující kategorie či typy, stavební materiály včetně zdiva a datování historického a umělecko-historického, ikonografického, datování podle typu zdiva a stratigrafie. Tyto jednotlivé indicie jsou potom shrnuty v přehledu základního rozdělení stavebních reliкты podle typů (tab. 9.1 na s. 263), stavebního materiálu a pojiva zděných konstrukcí (tab. 9.2 na s. 264–265), ikonografického materiálu (tab. 9.3 na s. 268) a celkové chronologie zkoumaných stavebních reliкты. Jednotlivé aspekty údajů pro datování včetně souhrnu absolutních dat a stratigrafie mezi stavebními reliкты i jejich uspořádání na základě chronologických skupin shrnují přehledně tab. 9.4 a 9.5 na s. 274–277. Text doplňuje Sadelerova veduta gotické východní brány z roku 1606 (obr. 9.19 na s. 269), plán situace 2. gotického paláce s vyznačením stavebních fází a pozdějších úprav (obr. 9.2 na s. 233), půdorys s rekonstrukcí stavby SR 10 (obr. 9.7 na s. 237), kresba vnějšího líce torza západní zdi 2. gotického paláce (SR 7a; obr. 9.5 na s. 235), ukázky náčrtů původní dokumentace (obr. 9.8 na s. 239, 9.10–9.11 na s. 241, 246) a řada instruktivních fotografií (obr. 9.1, 9.3–9.4, 9.6,

9,9, 9.12–9.18, 9.20–9.21 na s. 231, 234, 236, 240, 252, 255, 258–259, 261, 270–271). Také 10. kapitola zpracoval L. Varadzin (s. 279–285) a má název Nakupeniny stavebního materiálu (SM). Opět ji uvádí katalog nakupenin stavebního materiálu v počtu deseti položek (SM 1–10; s. 279–282) s připojenou analýzou určující celkem pět kategorií datovaných do raného a vrcholného středověku (s. 282–283). Připojen je plán s vyznačením nakupenin stavebního materiálu a povrchových úprav terénu (obr. 10.1 na s. 284–285). Tyto úpravy jsou tématem Varadzinovy 11. kapitoly (s. 287–294), v níž je uvedeno celkem 22 položek – mazanícových podlah, kamenných a keramických dlažeb, cest a chodníků. Podle použitého materiálu i technologie či charakteru úprav rozeznává čtyři základní druhy s dalšími variantami. Pouze v některých případech je možno posoudit, zda šlo o součásti interiérů či exteriérů. Obecně lze jednotlivé zjištěné situace s jistou dávkou pravděpodobnosti časově zařadit od doby raného středověku až do novověku (s. 292–293).

P. Stránská s L. Varadzinem potom ve 12. kapitole (s. 295–308) popisují hroby (H), lidské kosti nalezené v druhotné poloze (LKO) a náhrobníky (s. 295–308). V západní části Vyšehradu došlo k odkrytí 29 hrobů (z toho 11 tvořilo součást hřbitova u baziliky sv. Vavřince) a dalších 14 jednotlivých lidských kostí, dále lidských kostí v druhotné poloze a dvou náhrobníků z prostoru románského mostu bez spojitosti s jakýmkoli kosterními nálezy (s. 295). Katalog hrobů jich uvádí 18, z toho pouze H 18 pocházel z vlastní akropole, ostatní se nacházely na rozhraní severního okraje akropole a předhradí. Následuje rozbor nálezů (s. 296–304), dále katalog lidských kostí nalezených v druhotné poloze, rozbor těchto dokladů a krátce jsou zmíněny oba náhrobníky (s. 305–307).

Zcela zásadní význam má zpracování keramického souboru od L. Varadzina (kap. 13, s. 309–356). Kapitola je zaměřena na stolní, kuchyňskou a zásobní keramiku. Navíc je zde registrován zlomek tavicí sklářské misky z kategorie technické keramiky. Zmíněna je metoda zpracování keramických souborů (s. 309–310), popsány tvary nádob, výzdoba a formy okrajů i třídy keramické hmoty (s. 310–319). Zvláštní pozornost je věnována importům původem z východních, severozápadních i jižních Čech, až na zlomek mísy či pekáče s uchem výhradně z hmoty s přísadou tuhy (s. 319–322), a také značkám na dnech nádob, jejich motivům včetně identických a datování – závěr jejich existence v Čechách nemá překračovat konec 14. století (s. 322–344); zde jsou k textu připojeny přehledy jejich nálezů (tab. 13.1–13.2 na s. 330–334). Závěr tvoří datování zpracovávané keramiky, přičemž 0,19 promile může náležet již 6.–9. století, ale tato část představuje pouze možné sporadické sídlištní aktivity před založením hradu. Keramiku z osmi prezentovaných souborů lze datovat od druhé třetiny 10. po první polovinu 15. století. Připojeno je chronologické schéma pražské keramiky rámcově z let 933 až 1266 (obr. 13.11 na s. 335), tabulky s chronologickou analýzou keramických souborů kategorie A (obr. 13.3 na s. 348–353) i fotografickou a kresebnou dokumentací vybraných keramických nálezů (obr. 13.12–13.17 na s. 337–340, 342–346).

Dílem L. Varadzina je i následující 14. kapitola Ostatní movité artefakty (s. 357–390), v níž jsou prezentovány kamenné stavební články (14.1; 358–360, obr. 14.1 na s. 359), středověká stavební keramika (14.2; s. 360–363, obr. 14.2–14.3 na s. 361, 363), mezi níž vynikají románské dlaždice vyšehradského typu a se lví hlavou a vrcholně až pozdně středověké dlaždice (14. 2. 3–14. 2. 4), dále jmenujme hřbitvovou střešní krytinu, malovanou omítku (14. 3. 2, 14.4; s. 364, obr. 14.3 na s. 363), středověké a raně novověké okenní sklo (14.5; 364–365, obr. 14.4 na s. 364) a gotické klíče (14.7; s. 368–369, obr. 14.6 na s. 368), gotické a renesanční stolní sklo (s. 369–370, obr. 14.7 na s. 370), nože, brousky a ocílky (14.9–14.11; s. 370–371, obr. 14.8 na s. 371), dříve za románské cihelné hřebenáče považované artefakty, které jsou nově na základě zjištění polských badatelů interpretovány jako vrcholně středověké až novověké terakotové stojany kuchyňských roštů (14.12; s. 372, obr. 14.8:112–113 na s. 371). Velmi různorodý je soubor nazvaný šperky a drobné ozdoby (14. 13. 1–9; s. 372–376, obr. 14. 9 na s. 375), do něhož jsou řazeny esovitě záušnice, náušnice nebo knoflíky, čelenky spletené z drátků, ozdoby krku, náramek?, prsteny, skleněné kroužky, stříbrný plíšek a ozdobné obkládací destičky, následují součásti oděvu (14. 14. 1–3; s. 376–377, obr. 14.10 na s. 377) – přezky, rolničky a knoflíky husarské uniformy z druhé poloviny 19. století, předměty osobní hygieny reprezentované hře-

beny (14. 15. 1; s. 378, obr. 14.11:160–163 na s. 379) a předměty spojené s volným časem, jako byly hrací kostka, snad hrací žetony? a dýmky (14. 16. 1–3; s. 378–380, obr. 14.11:164–169 na s. 379). Značně neorganicky jsou zde zařazeny také mince (14.17; s. 380 a přehledná tabulka s jejich nálezy na s. 381). Specifické postavení v nálezovém souboru mají militaria – hroty šípů a kopí, nášlapné bodce, meč, kovové projektily a dělostřelecké granáty (14. 18. 1–6; s. 380–383, obr. 14.12 na s. 383) i výstroj jezdce a koně zastoupené ostruhami a podkovami (14. 19. 1–2; s. 384, obr. 14.12 na s. 383), problematické je zařazení seker, které mohly být zbraní i nástrojem (14.20; s. 384, obr. 14.12:212–213 na s. 383). Dále jsou v textu zařazeny doklady textilní výroby v podobě přeslenů (14.21; s. 385–386, obr. 14.13:214–229 na s. 385), zpracování kůže a výroba předmětů z parohu (14.22–14.23; s. 386, obr. 14.13:302–304 na s. 385). Z rozrušených barokních hrobů ze hřbitova u kapitulního chrámu pochází devět devocionálií, kromě růženců většinou křížků (14.24; s. 386–387, obr. 14.14 na s. 387). Závěr kapitoly tvoří přehled funkčně neurčených předmětů (14. 25. 1–4; s. 387–390, obr. 14.15 na s. 388) popisující artefakty ze slitiny mědi, kostěné nebo parahové, keramické a kamenné.

Kapitola 15 (15.1–11; s. 391–419, obr. 1–23 na s. 392–413) od L. Varadzina a J. Zavřela velmi zevrubně informuje o pozůstatcích raně středověké metalurgie stříbra, zlata a dalších neželezných kovů na vyšehradské akropoli, zpracovává nalezené hutnické střepové misky, tavicí kelímky, odlévací formy, zlomky pecí a kovové slitky, přičemž uvádí výsledky analýz jednotlivých vzorků prezentované v přehledných tabulkách (obr. 15.1, 15.5–16, doplněné fotografickou dokumentací, obr. 15.1–23 na s. 392–408, 409–413), dále zde nalezneme informace o struskách, kamenech s povlaky (15.6–7; s. 413–414) a konečně shrnutí výsledků analýz, kontext nálezů, pravděpodobnou polohu zdejší dílny a datování její činnosti od třetí třetiny 10. století až nejpozději do druhé třetiny 11. století (15.8–10; s. 414–416). V závěru (15.11; s. 416–417) jsou shrnuty získané poznatky o činnosti dílny a její organizaci – jedním z jejích finálních produktů byly hřivny a v případě stříbra lze předpokládat za možné místo určení této suroviny také vyšehradskou mincovnu. Zásadní význam má kapitola 16 (s. 421–527) od R. Kyselého s podrobnou archeozoologickou analýzou raně středověkých kostí. V úvodní části jsou informace o datování souboru a místa nálezu (16.1; s. 421–423), metodické poznámky a zkratky (16.2; s. 423–424), množství materiálu a jeho tafonomický stav, artefakty z kostí (16.3–4; s. 424–426), identifikované druhy, jejich sociální, ekonomický a ekologický status, kvantifikace zvířecích druhů a kategorií, prostorová analýza zastoupení anatomických částí, pohlaví a věk (16.5–8; s. 426–440), dále osteometrický rozbor, patologie a morfologická variabilita (16.9–10; s. 440–444) a souhrn se závěrem (16.11; s. 444–447). Kapitola obsahuje analýzu 8201 nálezů, z nichž devět druhů patřilo domácím (kůň, tur, ovce, koza, prasce, pes, kočka, kur domácí a holub) a dvacet divokým obratlovcům (např. los, pratur, jeseter, štika ad.). Kromě fotografické dokumentace a plánek (obr. 16.1–11) v textu (obr. 16.2–10) je v příloze 42 grafů (16.1–42, s. 465–485) a přehledné tabulky s různými sledovanými aspekty, jako jsou druhová skladba, fragmentarizace, stopy lidských zásahů, okusy apod. (tab. 16.1–19 na s. 486–527). Další dvě kapitoly uvádějí archeobotanické analýzy rostlinných zbytků, které provedla V. Čulíková. V prvé z nich autorka (kap. 17.1–2; s. 529–533) vyhodnocuje rostlinné zbytky z raného středověku rámcově z rozmezí druhé poloviny 10. až 11. století. Jde o materiál ze sondy 2/2003 na jihozápadním okraji akropole a ze sondy 1/2010 na severovýchodním obvodu příkopu akropole. Přehled určených pozůstatků rostlin obsahují tabulky (17.1–17.2 na s. 530–531). Kapitola 18 (18.1–5, s. 535–548) hodnotí rostlinné zbytky z 19. století ze studny v Kanovnické zahradě čp. 101. Úvodní část z pera L. Varadzina (18.1; s. 535) informuje o výzkumu studny č. 4, který provedl B. Nechvátal v roce 2010; studna se nacházela asi 15 m severně od baziliky sv. Vavřince a asi 50 m na východ od někdejší gotické hradby akropole. Obsahovala kuchyňskou a stolní keramiku z 19. století a starší intruze, zlomky pozdně novověkých kachlů, kovových artefaktů, útržky kůže, zvířecí kosti a celé vědro z dřevěných dýh a se železnými obručemi. Dále V. Čulíková informuje o analyzovaném materiálu, kulturních a dalších užitkových rostlinách, synantropních rostlinných společenstvech a v diskuzi shrnuje poznatky o přírodním prostředí a v něm rostoucích rostlinách, dřevinách, jejich pylovém spektru apod. (18.2–5, s. 535–541). Připojena je tabulka se zjištěnými rostlinnými zbytky a jejich nálezovými okolnostmi (tab. 18.1, s. 542–546).

Čtvrtou část nazvanou Vyhodnocení poznatků (kap. 19–22) lze považovat za určité shrnutí či syntézu získanou na základě předchozích analytických kapitol o pravěkém až středověkém osídlení Vyšehradu. † V. Moucha zhodnotil v 19. kapitole (s. 551–568) pravěké osídlení akropole, na něj navazuje L. Varadzin s 20. kapitolou Akropole v raném středověku (20.1–20. 3. [1–2], 20. 4. [4.1–3], 20. 5. [1–5], 20.6–9, 20. 10. [1–4], s. 569–619), v níž jsou shrnuty poznatky o charakteru akropole, osídlení v raném středověku, nejstarším opevnění a kamenné hradbě, dřevěné a zděné zástavbě včetně románského mostu, paláce, palácového dvora, velkého nádvoří, pozůstatků blíže neurčených zděných staveb a nálezů stavebních prvků a vybavení staveb v druhotné poloze, otázka církevní stavby na akropoli – kostela sv. Jana Evangelisty, projevy sociální výlučnosti obyvatel akropole, ekonomické aspekty života na akropoli, jednotlivé fáze od období před vznikem hradiště, první etapa (ca 980–070), druhá etapa (ca 1070–1140) a třetí etapa (ca 1140–1348). Tým autor se v následující kapitole 21 (s. 621–640) zaměřuje na palácový okrsek Karla IV. (21.1–11): první gotický palác – tzv. Staré purkrabství, druhý gotický palác, třetí a tzv. čtvrtý gotický palác, tzv. Libušína lázeň, velká věž, opevnění, brána do vnitřního hradu a heraldický cyklus zemí Koruny české, datování jednotlivých objektů a zhodnocení poznatků, poté následuje epilog. Závěr tvoří 22. kapitola B. Nechvátala (22.1–9, s. 651–720) o Vyšehradě v pozdním středověku a v novověku zahrnující opevnění a hradní brány Vyšehradu z doby Karla IV., bitvu před Vyšehradem (1420), dobytí Vyšehradu Jiřím z Poděbrad (1448), Město hory Vyšehradu (1452–1653), výstavbu barokní pevnosti do roku 1653, budovu zbrojnice (1655) a následný vývoj opevnění brány novověké pevnosti. Také čtvrtá část je bohatě vybavena plány, kresbami, vedutami a množstvím fotografií (20.1–11, 21.1–7, 22.1–64). Na konci publikace je připojen obsáhlý seznam literatury (s. 721–736), přílohy s plánovou a fotografickou dokumentací (s. 737–955, obr. I.1–291), medailony hlavních autorů Václava Mouchy, Bořivoje Nechvátala a Ladislava Varadzina. Ve volné příloze jsou ještě k dispozici tři plány. Kladem jsou bezesporu podrobná resumé v angličtině a němčině, snad pouze číslování obrazové dokumentace mohlo být průběžné, ale vzhledem k množství autorů i monumentálnímu rozsahu díla by byla tato úprava redakčně značně obtížná.

Nelze než konstatovat, že práce vyčerpávajícím způsobem shrnuje současné poznatky o knížecí a královské akropoli na Vyšehradě jako prvořadém centru přemyslovského státu, a to i v širších souvislostech celé lokality a české státnosti vůbec. Česká archeologie tím splácí dlouholetý dluh táhnoucí se již od meziválečného období. Zároveň je moderní koncepce této publikace založená na nejširší mezioborové spolupráci příkladem pro případná budoucí zpracování starých výzkumů.

Zdeněk Měřinský

